

Hundens Anvendelighed til Fængselstjeneste.

Af Politiasistent Hakon Jørgensen, København.

Efter at Politihundene har holdt deres Indtog i alle tyske Jurisdiktioner og ogsaa er begyndt at vinde Terræn her i Landet, er det forstaaeligt, at Spørgsmaalet om deres Anvendelse til Fængselstjeneste er bleven aktuelt. I »Blätter für Gefängniskunde« for 1910*) droftes Sagen mellem Strafanstaltssekretær v. Baehr og Direktør Dr. Gennat, der præsenterer sig som henholdsvis Hundens Tilhænger og Modstander.

For at kunne optræde som fuldtud sagkyndig i denne Sag, maa man have praktisk Kendskab saavel til Fængselstjeneste som til Politihundesagen. Desværre er mit Kendskab i første Henseende kun ringe, og jeg skulde ikke have dristet mig til at følge Redaktionens Opfordring til at udtale mig om denne Sag i »Nordisk Tidsskrift for Fængselsvæsen og praktisk Strafferet«, hvis jeg ikke folte, at d'Hr. v. Baehrs og Gennats Kendskab i sidste Henseende er mindst lige saa ringe. Mulig kan da de af mig fremsatte Betragtninger kalde andre frem, og Sagen derved blive belyst fra anden Side.

Hr. v. Baehr hævder, at Fængselshunde vil kunne tjene til at opretholde Statens Autoritet overfor Lovovertræderne, understøtte, delvis erstatte Fængselsbetjente og opspore undvegne Fanger, og jeg tror, at han i det væsentligste har Ret i sin Paastand.

*) Bd. 44 S. 428 ff og 772 ff.

Der er ingen Tvivl om, at i jo højere Grad den fængslede føler, at al Modstand er forgæves, desto villigere vil han underkaste sig. Overfor Fængselsbetjenten alene kan han have Udsigt til at klare sig; er denne ledsaget af en Hund, er enhver Mulighed herfor udelukket. Dertil kommer, at Udsigten til at slippe bort fra Fængslet vil være ganske minimal, naar der udenom Fængselsbygningen gaar een eller flere Betjente, ledsaget af Hunde. 4 Øjne ser mere end 2; 1 Mand og 1 Hund gælder for 4 i Agtpaagivenhed, 8 i Kræfter og i Hurtighed — — ja her maa man anlægge en anden Maalestok. Vi Mennesker iagttager Omgivelserne ved Hjælp af vore Øjne; for Politihunden spiller Synet en ringere Rolle; den bruger kun Øjnene for at se sin Vej; skal noget undersøges, bruger den sin Næse. Ved Hjælp af denne finder Politihunden selv i buldrende Mørke i en Haandevending det Sted, hvor en Person skjuler sig; saasnart den træder ind i et Rum, ved den om der er nogen til Stede, selv om den intet kan se eller høre; i det Fri mærker den paa flere Hundrede Alens Afstand, hvor der opholder sig Mennesker. Som Jagthunden trækker an for Vildtet, drages Politihunden mod Mennesket, ikke for at sonderrive dette, men for at vise sin Herre, hvor det findes.

Formaalet med Fængselshunden maa først og fremmest være

Forhindring af Undvigelse.

Det er min Overbevisning, at en Undvigelse fra en blot nogenlunde moderne Strafanstalt vil være umulig, naar der udenom denne patrouillerer en eller flere Fængselsbetjente med velafrettede Politihunde. Selv den mest agtpaagivende Fører vil kunne overse skjulte Personer, naar han i Nattens Mulm og Mørke gaar rundt paa sin Post. Hunden bemærker alt ved Hjælp af sin Lugtesans, og den afrettede Hund vil gore sin Herre opmærksom herpaa. Velafrettet maa Hunden imidlertid være; den maa ikke blot ubetinget lystre sin Herre; den maa ganske bestemt vide, hvad dens Opgave

er. At trække rundt med en Hund i en Snor, som Hr. von Baehr anser for hensigtsmæssigt, forekommer mig temmelig urimeligt. Thi Hovedsagen ved Hundens Anvendelse til Fængselstjeneste er, at et Distrikt kan afsøges mere end 3 Gange saa ofte som ellers og mere pludseligt og uventet. En Person, der vil undvige, venter naturligvis, indtil han hører, at Betjenten lige er gaaet forbi. Saa regner han med, at der er Fred en lille Tid. Har Betjenten en Hund, lader han den snart løbe frem, snart gaa tilbage. Hunden, der kender sin Opgave, vil omhyggelig undersøge alle Kroge og Fordybninger, og træffer den nogen, vil den ved Goen kalde sin Herre tilbage. Det er aabenbart, at de Forhold, hvorunder en Fængselshund arbejder, er anderledes simple end de tilsvarende Forhold for Politihunden. For Fængselbetjenten maa enhver Person, der antræffes paa Fængslets Grund, efter at Fangerne er gaaet til Sengs, anses for mistænkelig, i hvert Fald i alle Fængsler, hvor Funktionærboligerne ligger udenfor Fængslets Mure; derfor maa den paagældende standses og udspørges. Dette Forhold gør Benyttelsen af Politihunde særlig effektiv. Naar denne Benyttelse nu tillige er ganske farefri, ser jeg ikke, hvorfor man ikke ved dette simple Middel skulde forhindre Undvigelse og deraf følgende Ulemper for Fængselsmyndighederne og Samfundet.

Men det er da ogsaa netop paa dette Punkt, at Modstandere af Hundene som Fængselsvogtere retter deres Angreb, idet de paastaar, at Hundes Anvendelse til saadan Tjeneste strider mod moderne Principer for Forbryderes Behandling, fordi det betyder en Forhaanelse af »de kære Forbrydere« og samtidig en Risiko for alvorlige Legemsbeskædigelser m. m.

Jeg skal ganske se bort fra de Argumenter, der bunder i den Opfattelse, at Politihunde er Blodhunde, hvis Higen efter Mennesker skyldes en Trang til at sønderrive og fortære dem. Jeg holder mig til de mere ræsonnable Modstandere, hvortil f. Eks. Direktør Gennat dog maa siges at høre,

skønt han under sin Undersøgelse af Spørgsmaalet, om det overhovedet kan forsvares at lade Mennesker bevogte af Dyr, at overlade Mennesker til Dyrs Vilkaarlighed, foruden at gøre sig skyldig i flere Fejltagelser nærmer sig Blodhundepopfattelsen i betænkelig Grad.

Direktør Gennat nærer den Opfattelse, at Fængselshunden, for overhovedet at komme til at betyde noget, maa være »selbstätig«, d: skal kunne handle paa egen Haand, og heri ser han en alvorlig Fare. Hr. Gennat peger utvivlsomt paa et Kærnepunkt i den foreliggende Sag. Det er til en vis Grad rigtigt, at Fængselshunden, ogsaa naar den er paa Afstand fra Føreren, maa kunne foretage rette Skridt paa egen Haand, til en vis Grad maa kunne skønne over en Situation. Træffer den f. Eks. en Person med en Revolver, maa den uden Kommando gribe den paagældende i Armen, saasomt denne hæves. Træffer den en Person, der forholder sig ganske rolig, maa den under ingen Omstændigheder foretage sin andet end at tilkalde sin Herre ved Goen eller Rapportering. Man kan naturligvis gerne kalde dette »Selbstätigkeit«, men man bør være varsom med, hvilke logiske Slutninger man vil drage heraf, og ganske uriglig er i hvert Fald den Slutning, at Mennesker herved overlades til Dyrs Vilkaarlighed.

Hovedreglen for Hundens Anvendelse er den, at den kun maa benyttes som et Vaaben i Førerens Haand. Føreren maa have ubetinget Herredømme over sin Hund, til den Grad, at den ubetinget lystre hans Vilje, selv om den sendes saa langt ud, at den ikke kan se ham. Dette sker dog kun under ganske særlige Forhold, nemlig paa øde og ensomme Steder paa saadanne Tider, hvor man ved, at kun Løsgængere og Vagabonder holder til her. I alle andre Tilfælde slipper en forstandig Hundefører aldrig sin Hund længere bort, end at han kan se alt, hvad den foretager sig. Hunden har da kun Ret til at handle paa egen Haand i saadanne Tilfælde, hvor den selv eller dens Herre angribes paa ganske utvivlsom Maade, ved Hug eller Slag eller med Revolver. I saa Fald maa den øjeblikkelig springe løs paa den

paagældende og afvæbne denne ved et hurtigt Greb i Armen.

Nu kan denne sidste Virksomhed fra Hundens Side naturligvis være ubehagelig nok for Angriberen, og hvis Sagen drejede sig om ganske uskyldige Mennesker, som f. Eks. fordum Slaverne, var det forstaaeligt, at man blev oprørt herover. Men det er mig ikke muligt for denne Sags Skyld at faa blot den ringeste Ængstelse for Personer, der har forset sig mod Landets Straffelov, som derefter forsøger at undvige fra Fængslet, og som, efter at Forsøget er opdaget, som sidste Chance søger at slaa Fængselsbetjenten eller Fængselshunden ned. Hvor mange Gange har en Politihund ikke grebet en flygtende, uden at der derved er tilføjet ham den ringeste Skade.

For ikke lang Tid siden undløb saaledes en svensk Indbrudstyyv, der var anholdt paa en Beværtning i Københavns 8de Politikreds sammen med en anden mistænkelig Person. Betjenten, der ikke turde forlade den anholdte, slap sin Hund, der styrtede efter den undvegne og hurtigt greb ham i den ene Arm, lige over Albuen. Den paagrebne søgte at ryste Hunden af sig ved at svinge rundt. Hunden maatte slippe Jorden med alle 4 Ben, men slap dog ikke sit Greb. Tilsidst fik Hunden atter Fodfæste og trak den anholdte ned i liggende Stilling. I det samme kom Føreren til Stede og fløjtede sin Hund ind. Da han derpaa vilde lægge Haand paa anholdte, sprang denne løs paa ham for at slaa ham ned. I samme Nu sad Hunden atter i Armen paa anholdte og afværgede Angrebet. Da Hunden atter efter Førerens Ordre slap sit Tag, sparkede anholdte den, saa den trillede henad Gaden. Først da tog Hunden i relfærdig Harme saa haardt fat paa anholdte, at der blev et ganske ubetydeligt Saar, som denne end ikke beklagede sig over.

I denne Sag var Hunden til en vis Grad »selbstätig«, men den var desuagtet stadig »i sin Herres Haand«, idet den nøjagtig fulgte de Regler, der var foreskrevet den gennem forudgaaende Dressur.

Mulig tænker Direktør Gennat ogsaa nærmest paa et andet Forhold, naar han ytrer Betænelighed ved Hundens »Selbstätigkeit«. Han omtaler Hundenes Anvendelse til Bevogtning af Straffefanger, der anvendes til Udearbejde, og anser det for saare betæneligt at overlade til Hunden at skønne over, hvornaar nogle af disse har fjernet sig saa langt fra Flokken, at de kan mistænkes for Undvigelsestanker, og overhovedet at overlade Hundene selv at skelne mellem Fanger og andre Personer, hvis det overhovedet er muligt at lære dem dette.

Ja, dersom Politihundesagens Tilhængere indlod sig paa sligt, vilde der i Sandhed være Grund til at røre den store Tromme og raabe Vagt i Gevær. Nej, det er en fuldstændig Misforstaaelse at tro, at man agter at overlade Hundene paa egen Haand at føre Tilsynet med Fangerne. Hvad skulde Opsynsbetjentene dog bestille imidlertid. Nej, Fremgangsmaaden er en ganske anden.

Vover en Straffefange sig for langt ud, raaber Opsynsbetjenten, der fører sin Hund i en kort Line, denne an. Standser han, er alt vel. Standser han ikke, men giver han sig tvertimod til at løbe, slippes Hunden og bærer sig ad som foran beskrevet. Der er ikke større Udsigt til Fejltagelser herved, end naar Opsynsbetjenten er henvist til at benytte Revolver eller Karabin. Men Fordelene ved Fængselshundene sammenlignet med Revolvere er let paaviselig.

En Revolver er et godt Vaaben paa 5 Skridt Afstand. Det er brugeligt paa 10 à 12 Skridt Afstand. Paa større Afstande er den kun lidet værd og ofte lige farlige for retfærdige og uretfærdige. Hunden derimod naar sit Maal mindre hastigt, men usvigelig sikkert.

Om en Revolverkugle rammer den skyldiges Hoved, Hjærte, Rygrad eller Lemmer beror udelukkende paa Tilfældighed. Herpaa beror det altsaa, om han som Straf for sit Forhold skal være Dødens Bytte, Krøbling for Livet, eller om han skal slippe med nogle Dages Hospitalsophold foruden den eventuelle Disciplinærstraf. Som Regel vil Revol-

verkuglen vel ikke ramme, og f. s. v. kan Direktor Gennat have Ret i, at Fængselshunden betyder en større Risiko, nemlig for Legemsbeskadigelse, end Revolveren, men samtidig er Risikoen for, at den paagældende undslipper, i meget høj Grad formindsket, og dette Forhold er vel ogsaa en Betragtning værd.

Det kan da næppe betvivles, at Fængselshunden, uden at betyde nogen særlig Risiko, vil kunne have sin store Betydning som Garanti mod Undvigelse fra vore Fængsler, og ethvert Fængsel, der ikke er saaledes bevogtet, at en Undvigelse er *umulig*, burde efter mit Skøn anskaffe sig nogle Hunde til Assistance for Betjente, der har udvendig Bevogtningstjeneste eller gør Tjeneste som Strejfvagter i Fængslets Bygninger.

Sikkerhed for Personalet.

Foruden at virke til Forhindring af Undvigelser, tjener Fængselshunde i høj Grad til Værn for Fangevogternes personlige Sikkerhed. Naar disse overfaldes, skyldes det ofte et Baghold. De vil vanskelig kunne faa Tid til at bruge deres Vaaben. Der er derfor truffet særlige Sikkerhedsforanstaltninger i Fængslerne for at undgaa Overfald paa det meget faatallige Fængselspersonale om Natten. I større Fængsler vil det som Regel være Betjentene forbudt at gaa enkeltvis ind til de anholdte. Men hvorledes nu i Landets mange smaa Arrester, hvor Arrestforvareren kun har sig selv og sin Kone at stole paa. Hvor vilde han ikke være anderledes stillet, hvis han vidste, at der ved hans Side stod en firbenet Ven, der nok skulde holde ham Ryggen fri og mere til, selvom han ogsaa skulde blive Genstand for et kombineret Overfald.

I de store Fængsler vil det naturligvis være vanskeligt, men ogsaa unødvendigt at anvende Hunde til indvendig Tjeneste, og man kan daarlig lade være at trække lidt paa Smilebaandet, naar v. Baehr indprenter Nødvendigheden af at lære Fængselshunden at skelne mellem Fangernes Snor-

ken og en savende Lyd, for at den kan gøre Føreren opmærksom herpaa. Jeg tror dog, at man skal overlade saadant til Opsynsbetjentene. Det er jo dog ikke Meningen, at de skal sove i Vagtliden.

Anderledes stiller Sagen sig i de smaa Fængsler, hvor Forholdene paa den ene Side er mere enkle og hvor Arrestforvareren som Regel er enlig stillet. Hver Gang Arrestforvareren gaar ind til Fangen, ledsager denne ljl Gaardtur eller til Retten, løber saavel han som Samfundet en Risiko. Denne vikle i høj Grad formindskes, hvis Arrestforvareren havde en vel dresseret Beskyttelseshund.

Erstatte Fængselsbetjente

kan en Hund naturligvis ikke i al Almindelighed. Hunden er kun et Vaaben og forudsætter Betjenten for at kunne gøre Gavn. Kun hvor Forholdene stiller sig saadan, at det af Sikkerhedshensyn anses for nødvendigt at forløble en Post, vil man kunne spare en Mand, idet Hunden yder Betjenten mindst ligesaa god Beskyttelse som en Kollega.

Ved natlige Raziær i Kobenhavns 8de Politikreds var man tidligere nødsaget til at sende et større Antal Betjente ud. Vagabønder, der pludselig vækkes, fristes ofte til Voldsomhed. Mulig skyldes dette en Art Morgengnavenhed. Siden Kredsen har faaet Politihunde, udføres Raziærne af 2, højst 3 Mand, ledsaget af een eller flere Hunde. Hvilken Nytte Hundene gør ved en saadan Afsøgning, vil man se af følgende Tilfælde.

En Nat blev en af Hundene sendt ind i en mørk Lade. Et Øjeblik efter forkyndte den med lydige Goen, at der opholdt sig Mennesker i Laden. Hunden blev kaldt tilbage og de paagældende opfordret til at komme ud. Bandende og skældende arriverede lidt efter lidt 3 af Kvarterets uroligste Hoveder, hvoraf den ene henævnes »Norrebros Skrek«, saa kaldet, fordi endogsaa Kammeraterne frygter hans Trang til Voldsomheder. Bl. a. er han straffet flere Gange for Vold mod Politi. Forespurgt, om der fandtes flere i

Laden, benægtede de anholdt dette. Hunden blev dog sendt ind paany, men denne Situation benyttede »Nørrebro's Skræk« til at trænge ind paa Lederen af Raziaen, der, da han vidste, hvem han havde for sig, uvilkaarlig greb til sin Stav. Hunden havde imidlertid paa Afstand hørt de truende Udtalelser, og kom som et Lyn sin Herre til Hjælp, idet den med et vældigt Spring satte ind paa Voldsmanden. Denne bad nu Føreren om godt Vejr og lovede højt og helligt at være iølig, naar Føreren blot vilde kalde den »Satans Hund« af. Hunden blev atter sendt frem og fandt yderligere 3 Vagabonder højt oppe under Taget; de havde gravet sig ned i Høet. Derpaa forte Betjentene, 3 Mand høj, i Ro og Mag de 6 anholdte, formeret paa 2 Geledder, ca. $\frac{1}{2}$ Fjerdingsvej gennem en øde Bydel ind til Politivagten.

Af det passerede, som kun er en enkelt Tildragelse mellem mange, vil man kunne danne sig et Skøn om, i hvilken Grad Fængselshunde vil kunne forstærke Betjente, og derved i en vis Forstand erstatte dem. I en Tid, hvor Kommunerne er haardt spændt for og derfor nødvendig inddrager sig paa Forøgelse af Politi- og Fængselsmandskab, vil Politi- og Fængselshunde i nogen Grad kunne bøde paa de værste Mangler; men egentlig erstatte Betjente kan de selvfølgelig ikke, saalidt som Betjente kan erstatte dem.

Er en Undvigelse sket

vil den undvegne ofte, forinden Undvigelsen bliver bemærket, være over alle Bjerge. Undertiden har han dog vanskeligt ved at skaffe sig de fornødne Beklædningsgenstande og maa derfor i længere Tid holde sig skjult i Fængslets Nærhed, indtil han ved et Tyveri kan skaffe sig det fornødne. I sidste Fald vil det vel undertiden være muligt ved Hjælp af en god Hund, der er særlig veldresseret og udrustet med en fremragende Næse, at følge den undvegnes Spor, navnlig naar Polilihunden straks er ved Haanden. I Reglen vil den undvegne dog have saa stort Forspring, at han kan

have naaet Jærnbanestationen, ja meget længere, inden Eftersporingen begynder. Derfor vil Hundens Anvendelse i denne Henseende som Regel være af mindre Betydning. Under alle Omstændigheder er den Dressur, der udkræves til at løse saadanne Opgaver, saa vanskelig, og de Hunde, der egner sig for saadan Dressur, saa sjældne, at det synes urimeligt at anlægge Fængselshundens Dressur med dette Maal for Øje. I de enkelte Tilfælde, hvor Fængselshundene ikke har kunnet forhindre en Undvigelse — om mange vil der ikke blive Tale — vil man vistnok gøre klogere i at tilkalde en veltrænet Politihund, naar Omstændighederne taler for, at den paagældende endnu opholder sig i Fængslets Nærhed.

Jeg har engang hørt en Fængselsmand udtale, at man ved Dressur af Fængselshunde burde lægge udelukkende Vægt paa Eftersporing af undvegne Fanger, da han ansaa Fængslets Bevogning af Betjente, ledsaget af skarpe Hunde, for en »inhuman« Foranstaltning. Overfor den Anskuelse vover jeg at paastaa, at det er meget mindre »humant« at lade den stakkels Fange *først* gennemgaa utrolige Kvaler for at slippe bort (Vinternat i bar Skjorte) og *saa* opspore ham med Hunde. Og hvad vil man nu gøre, hvis man finder ham ved Hjælp af Hundene? Ganske det samme naturligvis, som man vilde have gjort, hvis han var bleven antruffet af Hundene under Flugtforsøget. Hvis han forholder sig rolig, vil Hunden gå ad ham. Slaar han fra sig eller undløber han, vil man lade Hundene afvæbne ham eller sætte efter ham. Men hvorfor da ikke hellere tage ham, inden det kan være for sent?

Hundenes Anskaffelse og Dressur.

Men er det saaledes givet, at Fængselshunde kan yde Retssikkerheden betydelige Tjenester, saa anbefaler Indførelsen af saadanne Hunde sig ogsaa af den Grund, at Omkostningerne ved deres Anskaffelse er meget ringe, og Hundenes Dressur, sammenlignet med den mere vidtloftige Politihunde-

dressur, lader sig gennemføre i ganske kort Tid, naar man blot anskaffer egnede Hunde.

Til Anskaffelse af en Hund bør man regne ca. 100 Kr. for en 10 à 12 Maaneders Hvalp, Schæferhund, Airedale-terrier eller Dobermannpinscher. Hver af disse Racer har sine Ejendommeligheder. Den sidste er vistnok den, der er lettest at dressere, og i Mod og Elegance overgaar den, forekommer det mig, de andre Racer, af hvilke Schæferhunden særlig udmærker sig ved sin Trofasthed, Airedaleterrien ved sin Klogskab.

Man bør saavidt mulig købe Hunde af Politihundeafstamning, fordi saadanne er meget lettere at dressere, og fordi man ofte paa Forhaand kan beregne, hvilke Evner og hvilken Karakter saadanne Hunde sidder inde med. Man bør vogte sig for Hunde, der har været udsat for fejlagtig Behandling, og er man ikke selv Kender, bør man overlade Indkøbet til en Fagmand eller »Foreningen til Fremme af Hundens Anvendelse i Politiets Tjeneste«, Adresse: Farumgade 15, København.

En Fængselshund maa i Hovedsagen dresseres paa samme Maade som en Politihund. Dog behøver en Fængselshund ikke at kunne de mange vanskelige Øvelser, som kræves af Hunde, der skal anvendes i Opdagelsespolitiet.

Hovedsagen er, at Fængselshunden

1. er absolut lydige (har god Appel),
2. er lineførige (gaar »hinter«),
3. kan afsøge et Terræn, standse, give Hals for, eventuelt fastholde antrufne Personer,
4. kan forsvare sin Herre mod Angreb ved Slag, Skud og lign.,
5. er ubestikkelig (ikke lader sig kalde til Fremmede og ikke modtager noget af fremmed Haand).

I en kyndig Dressørs Haand lærer Hunden disse Øvelser paa nogle Maaneder. En Fængselsbetjent, der holder af Dyr, vil meget let kunne dressere en Hund ved Hjælp af en trykt

Dressurvejledning*), selv om det ogsaa vil tage lidt mere Tid. Undertiden vil det være muligt til en rimelig Pris at købe en færdig dresseret Politihund, der udfører de for Fængselshunden nødvendige Øvelser til Fuldkommenhed, men ikke tilfredsstillende en sportsinteresseret Politihundefører.

En af Vanskelighederne ved Indførelse af Politihunde ligger deri, at Hunden helst altid skal følge den samme Befj. Men byder Fængselshunden virkelige Fordele, lader denne Vanskelighed sig vel fjerne. Ældre, i det praktiske Liv prøvede Hunde vil vel ogsaa efterhaanden kunne følge enhver, der bærer Uniformen, naar denne kender Kommandoen.

Desværre foreligger der endnu kun faa Udtalelser fra Anstalter, hvor Fængselshunde er taget i Brug. Direktøren for Tugthuset i Ludwigsburg meddeler i »Blätter für Gefängniskunde«, at Anstaltens 2 Hunde anvendes dels til Vagt-tjeneste i Gaarden, dels til Strejfvagttjeneste i det indre af Bygningerne. Efter Hundenes Indførelse er Nattevagten formindsket med 1 Mand (fra 7 til 6 Mand) og man er meget tilfreds med den trufne Ordning. I Moabit findes 4 Hunde; men der foreligger ingen Udtalelser om de indhøstede Erfaringer.

Hermed anbefaler jeg paa det bedste Politihundene til Indførelse som Tjenestehunde i Fængslerne og ganske særligt i Landets mindre Arresthuse.

*) Robert Gersbach: Dressur und Führung des Polizeihundes. Forlag: Kameradschaft, Flattwellstrasse 3, Berlin W 35.

Hakon Jørgensen: Kortfattet Vejledning i Politihundedressur. Forlag: Busck & Wisbeck, Købmagergade 49, København.